

Bemutatjuk

a Magyar Képzőművészeti Főiskola könyvtárát

Az egykori Sugárúton egymás mellett állnak a Képzőművészeti Főiskola palotái: a Népköztársaság útja 69-es szám alatt a régi Múcsarnok 1877-ben *Láng Adolf* tervei szerint emelt épülete (belsejében Lotz Károly freskóival), korinthoszi féloszlopokkal tagolt homlokzatával elterelve kissé a figyelmet *Scholtz Róbert* sgraffitóiról, amelyek a főiskola tulajdonképpeni épületének homlokzatát díszítik a 71-es szám alatt. A látogató — aki ezúttal könyvtárt látni jött fel az utóbbi épület első emeletére — csak áll a könyvtár 1902-ben berendezett, ma is változatlan terméinek egyikében, és nagyon megérti azt az idős festőművészt, aki nemrég, *alma materét* felkeresve, itt, a könyvtárban érezte meg igazán ifjúkorának hangulatát. Lehet, hogy a látogató is csak a nosztalgia divatjának hódol, de első gondolata az, hogy ezt a könyvtárt nem lehet bemutatni, a hangulatot, ami árad falaiból, a századfordulónak ezt az igézetét talán csak versben lehetne visszaadni...

Az intézmény alapítása óta azonban több mint százöt év telt el, és ha a nyolcvan éve beépített bútor és a hangulat változatlan is, a hatalmas asztalon már a legmodernebb nyomdatechnikával készült könyvek fekszenek, a könyvtár állománya pedig az eltelt évtizedekben csaknem a nyolcszorosára növekedett.

Intézménytörténet — dióhéjban

A középkori mesterek műhelyeiben folyó oktatásnak, a Mária Terézia korában működött első újkori rajziskolának és *Marastoni* mester pesti művészakadémiájának (ahol *Lotz Károly* és *Székely Bertalan* is tanult) intézményes, állami alapítású utódját már *Eötvös József* is tervezte, a megvalósulás azonban *Trefort Ágoston* miniszterségének idejére esett. Az Országos Magyar Királyi Mintarajztanoda és Rajztanárképezde 1871-ben kezdte meg működését, bérelt helyiségekben. Mai épületét az akkori Sugárút és Izabella utca sarkára *Rauscher Lajos* (grafikus, festő és építész, a mintarajztanodában az ornamentika tanára, később az Iparművészeti Iskola vezetője, 1884-től a műegyetem a szabadkézi rajz tanára) tervezte 1874-ben. Az építkezés 1877-re már be is fejeződött — hogy 1894/95-ben újra kezdődjék, az Izabella utcai front pótépitkezésével. Az intézmény ekkor már a

mai fül számára egyszerűbben hangzó „mintarajziskola és rajztanárképező” nevet viselte, falai között *Lotz Károly* és *Stróbl Alajos* vezetésével mesteriskolák indultak. Az intézet első vezetője, *Keleti Gusztáv* festőművész 1902-ben halt meg, utóda az igazgatói poszton *Székely Bertalan* lett. Az intézmény 1907-ben kapta a Képzőművészeti Főiskola nevet. 1920 és 1922 között *Lyka Károly* számos reformot vezetett be, egységesítette a főiskolai képzés elveit. A mai főiskola a hagyományos (festő, szobrász, grafikus) képzés mellett már restaurátorokat és szcenikusokat is képez. Nem lehet a Képzőművészeti Főiskoláról úgy szólni, hogy tanárai közül legalább néhányat — a már említetteken kívül is — fel ne soroljunk: *Ferenczy Károly*, *Réti István*, *Rudnay Gyula*, *Vaszary János*, *Csók István*, *Ferenczy Béni*, *Kisfaludi Stróbl Zsigmond*, *Bernáth Aurél*, *Szönyi István*, *Pátzay Pál*, *Domanovszky Endre*, *Barcsay Jenő*. Valamennyien a könyvtár használói is voltak, de a könyvtár vezetői is a főiskolai tanárok közül kerültek ki: először *Gregus János* festőművész, röviddel később pedig *Várdai Szilárd* személyében. Várdait a művészettörténet mint iparművészt és rajzpedagógust tartja számon: 1880 és 1892 között az iparművészeti iskola tanára volt, ezután került a mintarajziskolába, ahol előbb az „étképményes rajzolás”, majd az ábrázoló geometria és az elméleti távlatlan tanára, valamint a könyv- és metszettár őre volt. Illusztrációkat és monumentális étképményeket is rajzolt. Műveként az 1910-ben megjelent *Magyar díszképmények* című könyvet említi a lexikon, de ő állította össze a könyvtár 1900-ban megjelent nyomtatott *szak-katalógusát* is. 1902-ben *Székely Bertalan* mellett igazgatóhelyettes lett, a könyvtár irányításáról azonban egészen nyugdíjba vonulásáig (1923-ig) nem mondott le. Nyilván neki is köszönhető, hogy a könyvtár az 1902/1903-as tanévben beköltözhetett beépített bútorokkal, raktári állványzatokkal ellátott mai helyiségeibe, s hogy Várdai nyugalomba vonulásakor 11 250 kötetes állomány maradt utódjára. Annak viszont, hogy az utód, *Horn Antal*, az ábrázoló geometria tanára az 1940/1941-es tanévig alig három ezer kötettel tudta gyarapítani a könyvtárt, nyilván külső okokban lelhetjük magyarázatát.

Nem volna teljes a történeti kép, ha legalább a nyilvános forrásokban fellel-

hető adatokat nem állítanánk sorba, mégha az adatsor hiányos, és az időpontok véletlenszerűek lesznek is. Elsőként azonban érdemes a *Magyar Minerva* 1900-ban megjelent első évfolyamából a könyvtárra vonatkozó részt teljes egészében idézni:

„1871-ben keletkezett. Katalogusai 1883-ban és 1899-ben adattak ki.

A könyvtár jellege művészeti és iparművészeti szakkönyvtár.

Állománya 5709 kötet, 52 786 műlap, ú. m. fényképek, fény- és színnyomatok, metszetek, eredeti rajzok és festmények, négy teremben elhelyezve, 120 egyénre berendezett olvasóhelyiséggel. Betűrendes czédula-katalogusa van.

Használók számára a vasár- és ünnepnapok kivételével, mindennap du. 3—7 óráig nyitva van. Az intézeten kívül álló egyének a könyvtárt csak igazgatói engedéllyel használhatják. Kikölcsönzés van kivételesen, pénzbeli biztosíték mellett.

Évi javadalmazása 3200 kor., melyet a m. kir. vallás- és közokt. minisztériumtól kap.”

A Magyar Minerva 5. kötetéből az 1912. évi adatokat idézzük: az állomány már 9981 kötet, „fenntartására fordított 7560 K. ... Az olvasók száma a könyvtárhelyiségben volt 4057, s az ott olvasott művek és megtekintett műlapok száma 11 739”. Végül a Magyar Minerva utolsó kötetéből az 1931-es adatok: 12 114

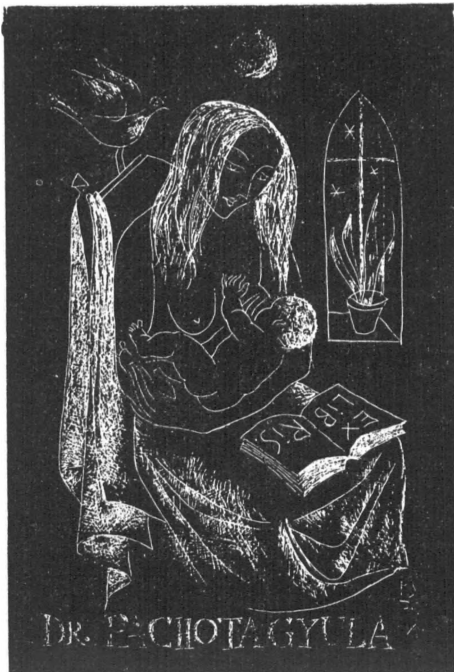
kötet, betűrendes és szakkatalógus. „Évi átalánya: 3000 P.” A könyvtár látogatóinak száma 4368 volt.

A felszabadulás utáni fejlődésről csak két év adatait idézzük: a *Könyvtári Minerva* szerint 1962-ben az állomány 28 900 könyv és 2800 folyóirat, a nagyolvasó 50, a kisebbik 25 ülőhelyes, a kutatóhelyek száma 15. Az országos feladatokról szakkönyvtárak 1980. évi statisztikája szerint az állomány 40 359 darab, az állománygyarapításra fordított összeg 343 223 forint, a könyvtár látogatóinak száma 5764, a helyben használt dokumentumoké 12 604 volt. És hogy a könyvtárosok névsorát is folytassuk: *Faludi János* irodalomtanár, majd *dr. Végvári Lajos*, a művészettörténeti tanácsok vezetője volt a könyvtár „gazdája”, de közben az egyre gazdagodó gyűjteménynek képzés nélküli vezetője is akadt.

A könyvtár történetének új fejezetét 1957-ben (nem könyvtárosként, hanem főigazgatóként) *Domanovszky Endre* nyitotta meg. Talán családi kapcsolatai is ösztönözték, hogy úgy érezze: a főiskolának méltó könyvtár, ehhez pedig megfelelő könyvtárvezető kell. Így esett válassza egy fiatal művészettörténész-tanársegédre, akit először is az Egyetemi Könyvtárba, *Domanovszky Akos*hoz küldött, új szakmát tanulni. A gyakorlati tanulmányokat követte az egyetemi könyvtár szak elvégzése is, így a könyvtárnak először lett olyan vezetője, aki az íratlan hagyományoknak (a főiskola tanára volt) és valamennyi szakismereti kívánalomnak egyaránt megfelelt, s még abban is a hagyományokat követte (de legalábbis *Várdai Szilárd* szép példáját), hogy több mint negyedszázada áll a gyűjtemény élén. Nevét a főiskolai könyvtárosok és a művészeti jellegű könyvtárak munkatársai jól ismerik: *Kovanez Ilona*. Az ő neve és működése azonban már nem a könyvtár történetéhez, hanem jelenéhez kapcsolódik, ezt a jelent pedig nem csak belülről kell bemutatni.

Másként közelítve

Felsőoktatásunk rendszerében két intézménytípus van: az egyetem és a főiskola. Az egyetem adja az adott szakterületen a legmagasabb szintű és hangsúlyosabban elméleti képzést, a főiskola gyakorlati szakembereket képez magas színvonalon. E két típus között átmenet az az öt felsőoktatási intézmény, amely bár elsődlegesen gyakorlati irányultságú, mégis bőséges elméleti tudást is nyújt, és egyben az adott szakterületen a legmagasabb szintű képzést adja. Talán leegyszerűsítve és durva megközelítés-

ben, de mégis ez az a furcsa kettősség, ami az úgynevezett egyetemi jellegű főiskolák sajátossága, s ami természet-szerűleg könyvtáraikra is kihat. E hatás eredménye pedig — ismét durván fogalmazva — az, hogy az egyetemi jellegű igényeket főiskolai lehetőségek birtokában kellene kielégíteni. Támassza alá ezt a sommás megállapítást néhány adat, ismét csak az 1980-as szakkönyvtári statisztikából (egyéb forrásból és egy évvel korábbi adatokkal szerepel a Színház- és Filmművészeti Főiskola könyvtára, amely — mivel az 5/1978. (XII. 12.) KM sz. rendelet nem minősítette országos feladatkörű szakkönyvtárrá — nem szerepel az évenkénti statisztikai tájékoztatóban). Az állományát és dolgozóinak létszámát tekintve kisebb egyetemi könyvtáraink közül a Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtára állománybeszerzésre több mint háromszor annyit fordíthatott, mint öt egyetemi jellegű főiskolánk könyvtára együttvéve, az öt könyvtárba 212-vel kevesebb időszaki kiadvány jár, mint az említett egyetemi könyvtárba. E könyvtár dolgozóinak száma mindössze tízzel kevesebb, mint az öt egyetemi jellegű főiskolán dolgozó összes könyvtárosé együttvéve. Még szomorúbb képet kapnánk, ha az egyetemi jellegű főiskolák közé nem számítanánk be a Testnevelési Főiskolát (időszaki kiadványainak és dolgozóinak számát tekintve egyaránt kimagaslik az ötös mezőnyből), amely köztudomásúlag szakterületének dokumentációs központjaként is működik. Ha viszont csak a művészeti főiskolák könyvtáraitól szólnunk, ezek adatait érdemes a szakterület néhány más könyvtárának adataival is összevetni. Maradjunk most már szűkebb témánknál, a képzőművészetenél, ahol a Magyar Képzőművészeti Főiskola könyvtára mellett még két intézmény: a Szépművészeti Múzeum és a Magyar Nemzeti Galéria könyvtára jelentik a magas szintű szakirodalmi ellátás és minden könyvtári szolgáltatás bázisát, mint országos feladatkörű szakkönyvtárak. A három könyvtár közül állományát, dolgozói létszámát, a könyvtárba járó kurrens időszaki kiadványok számát tekintve a képzőművészeti főiskolai könyvtár a harmadik helyen áll. Az állománygyarapítási összeget nézve a második, viszont több látogatója volt, és a helyben használt dokumentumok száma is több mint kétszerese a két másik könyvtárban összesen használt dokumentumnak. (A Szépművészeti Múzeum könyvtára kölcsönzés és helyben használat során összesen 6031 dokumentumot forgalmazott, állományának 7,3 százalékát. A Nemzeti Galéria esetében a forgalom 4,7 százalék. A Képzőművészeti Főiskola

könyvtárának forgalma 14 743 dokumentum, az állomány 36 százaléka. A könyvtárak dolgozóinak létszáma az említés sorrendjében: nyolc, tizenhárom, illetve négy.)

Az adott körülmények között mit tesz, mit tehet, hogyan tölti be a könyvtári rendszerben kijelölt helyét a Magyar Képzőművészeti Főiskola könyvtára? A többször említett Várdai Szilárd 1899-ben így vélekedett: „a könyvtár gazdag tartalmánál, célszerűbb elhelyezésénél s a könyvtári órák nagyobb mérvű szaporításánál által [így!] annak látogatói annyira gyarapodtak, hogy ma már mondhatni, teljes mértékben tölti be hivatását a növendékek tervszerű tanulmányainak kiegészítése s a világművészeti mozgalmak iránt való érdeklődésük állandó ébrentartása által”. Akár ma is írhattuk volna, hiszen a könyvtár ma is ezt teheti, ezt teszi, és ha jól meggondoljuk, ez nem is kevés...

Végül: tárgyszerűen

A Magyar Képzőművészeti Főiskola könyvtára, mint említettük, a főiskola központi épületének első emeletén található. A könyvtári helyiségek alapterülete 321 négyzetméter, ebből 92 az 50 személyes nagy olvasóterem, amelyet azonban előadóteremként is használ a főiskola, ezért valódi, szabadpolcos kézikönyvtárral berendezett olvasóteremmé nem válhatott. A kisebb olvasói tér 65 négyzetméter, ezenkívül 5 elkülönített kutatóhely áll az olvasók rendelkezésére. A könyvtár állományát általában egyetlen példányban meglevő művek alkotják, legnagyobb részét képzőművészeti kiadványok. A gyarapítás fontos szempontja, hogy minél jobb minőségű reprodukciókkal gazdagon illusztrált műveket szerezzen be. Mindez kellő magyarázatul szolgál annak, hogy a könyvtár elsősorban a helybenolvasási igényeket tudja kielégíteni. Reprodukciókat tartalmazó kiadványokat kölcsönözni csak kivételes esetben, külön engedéllyel lehet. A könyvtár elsődleges célja a főiskolán folyó munka segítése, és ez még az állomány raktározási rendjén is tükröződik: az anyag nagyrészt ma is a 1900-ban kialakított szakrendben áll a polcokon, a következő szakok szerint: „enciklopédiák; folyóiratok; bölcsészet és szépirodalom; tanügy; történelem; művészet- és művelődéstörténet; művészetbölcsélet; jelmezek és fegyverzetek; archeológia, heraldika, mitológia és valástörténet; építészet; iparművészet; geometria és matematika; rajzoktatás; művészeti technikák; földrajz, utazások, népismeret [azaz néprajz] és monográfiák; természettudományok; bonctan; grafikus

művek". Ha a főiskolai képzést tartjuk szem előtt, talán csak a restaurálás szakirodalmának nincs külön szakcsoportja, s mivel a fotó 1970 óta tantárgy, szcenikusokat pedig 1976 óta képez a főiskola, ezeket a hiányokat nem róhatjuk fel az 1900-ban kialakított raktári rendnek. Természetesen az állományt betűrendes (szerzői és tárgyszavas), valamint ETO-szakkatalógus is feltárja. A gyűjtemény egészében véve rendkívül értékes, néhány darabja külön is említést érdemel; például az a harminc nagyméretű metszet-album, amely egyebek között *Piranesi*, a 18. században élt olasz grafikus és építész híres sorozatait tartalmazza vagy az *Art et Decoration* 1898-tól, a *The Studio* 1894-től és a *Kunstchronik* 1878-tól meglevő évfolyamai. (Gyakori beszédtema illetékes körökben a főiskolai oktatás és a könyvtár kapcsolata,

kölcsönhatása; ennek jó példájául szolgál, hogy a scenikus-növendékek egy alkalommal azt a feladatot kapták, tervezzenek színpadképet valamely Piranesi-metszet alapján. A feladatot aligha oldják meg, de a kitűnő ötlet sem jutott volna a tanár eszébe, ha a metszettek nincsenek a könyvtár állományában.)

Említettük már, hogy a könyvtár elsősorban a főiskolai képzést szolgálja. Ennek ellenére gyakori vendége például a Magyar Televízió (számos műsorához innen szerzi be a képanyagot), és nem csekély a külső olvasók száma sem. Állományából a könyvtár — érthető okokból — csak kivételesen kölcsönöz, de az olvasóterem minden délután 1-től este 7-ig (a vizsgaidőszakban délelőtt is) bárki előtt nyitva áll. Érdemes felkeresni...

Mohor Jenő

A KÖNYVTÁROS KISLEXIKONA

Információanalízis, információszintézis

Analízis-szintézis, gondolkodás-alkotás. Az analízis és a szintézis dialektikus fogalompár. Bár mindkettő egyenként, önállóan is a gondolkodás, a szellemi munka, a feladatmegoldás alapvető módszere, elsősorban mégis egymást kiegészítő, úgynevezett komplementer szerepük van. Az analízis a dolgok, jelenségek, ismeretek széttagolása, izekre szedése, „felboncolása”, a szintézis pedig az előzőleg külön élő elemek összeépítése, összehangolása. Röviden: Az analízis az alkotó elemek egyenkénti mérlegelése, a szintézis az elemek összekapcsolása, komponálása, melynek eredménye az összekapcsolt részek összegénél több, gazdagabb, új vagy újszerű „kompozíció”.

Az információanalízis, információszintézis természetesen ismeretelemekkel foglalkozó szellemi művelet. Már magában a megismerésben, gondolkodásban is van valamiféle „hajlam” (az ezt végző személytől függően) arra, hogy inkább analitikus vagy inkább szintetikus vonásokat mutasson, és esetenként úgy működjék, hogy ezeket a vonásokat harmonikusan összeegyeztesse.

Az alkotástani (kreatológiai) vizsgálódások, megfigyelések arra mutatnak, hogy a legmagasabb rendű művek — tudományban és művészetben egyaránt — jórészt az analízis és a szintetizáló gondolkodás „merész” együttműködésének eredményeként jönnek létre. Ez a tény és követelmény az információs munkában még elég kezdetlegesen mutatkozik meg — abban a hiszemben, hogy ami nem egészen „releváns”, nem kifejezetten a tárgyhoz tartozó, az csak zavart, „zajt” okozhat. Pedig ez általában csak a „rutinmunkák” esetében van így, a valóban alkotó munka során sokkal kevésbé.

Valószínűnek tarthatjuk, hogy az analitikus és a szintetikus gondolkodás agyunk bal és jobb féltékéjének („hemiszférájának”) idegműködéséhez, e két terület munkamegosztásához kapcsolódik: erre mutatnak — többek között — *Roger Sperry*-nek, az 1981. évi orvosi Nobel-díj egyik kitüntetettjének kutatási eredményei is. A bal agyfélteke főként a tudományos-elemző, verbális (szóbeli-írásbeli) szellemi folyamatok, a jobb hemiszféra elsősorban a művészi-egybelátó, képszerű elméműködés helye. A két szférát összekötő „közlekedési híd” (corpus callosum) teszi lehetővé, hogy a kétféle gondolkodási mód, mentalitás együttesen, egymást „ellenőrizve” fejtsse ki hatását. Az analitikus-szintetikus szellemi folyamatok harmóniájához vagy „ellenségeskedéséhez” hozzájárul még a tudat és a tudatalatti között áramló kommunikáció is. A pszichológiai megállapítások szerint ez is összefüggés-